

Vipavske mlake

Mokrišča ob vznožju Nanosa

Besedilo in Fotografiji: Irena Breščak

*Pod Čavnom visokim prebivam,
z bistro vodico se umivam,
gledam dolinco prekrasno,
vidim Vipavco počasno ...*

Tako poje stara pesem o lepotah Vipavske doline in gora nad njo. Visoke kraške planote Trnovskega gozda se s skalnatimi rebri Čavna in Gore, v bližini pa še Nanosa, s tisoč in več metrov nadmorske višine strmo spuščajo v dolino, nekoč ponosno imenovano »slovenski Eden«. Pred dobrimi dvajsetimi leti so agromelioracije dodobra spremenile njeno krajinsko lice in iz nje naredile večinoma kulturno stepo. V preteklih desetih letih pa jo je prepolovila še hitra cesta, po kateri se vali večina cestnega tranzita iz vzhodne v zahodno Evropo. Pod vprašajem je še trasa od Vipave do Podnanosa. Gradnja na tem območju lahko pomeni uničenje edinega koščka dolinskega dna Vipavske doline Le-ta je (še) ohranil nekdanjo prvobitnost, saj je srečno »ušel« agromelioracijam, gradbenim posegom, pa tudi onesnaženju, ker je bil 50 let pod patronatom JLA, ki je imela na tem področju vojaško strelišče, področje samo pa je bilo zaprto za javnost.

Med naseljema Vipava in Podnanos, med magistralno cesto skozi Vipavsko dolino in vznožjem Nanosa, ob povirju potoka Gacke, se razprostira na površini kvadratnega kilometra mokrišče Mlake. Izjemna biotska raznovrstnost, ki območje uvršča v evropski vrh, je posledica prepletanja številnih dejavnikov: geoloških, talnih, klimatskih, hidroloških in reliefnih. Javnosti je postalo mokrišče Mlake znano 1998. leta v povezavi z gradnjo hitre ceste skozi Vipavsko dolino. Na njem je še aktivno vojaško strelišče, ki pa bo v prihodnosti verjetno ukinjeno.

Obiskovalec, ki pri odcepu za Podrago zavije s ceste Podnanos – Nova Gorica na levo na strelišče, se znajde na nekdanjem vojaškem poligonu, ki ga pred radovednimi pogledi skriva nasad borovcev. Zazdi se mu, da je odšel »daleč od ponorelega sveta«. Pogled proti severu se ustavi na pobočju Nanosa – Gradiške, Podraške in Šembiške Ture, pa pri cerkvi Sv. Miklava, nad katero se košati zimzeleni gozdček mediteranske vrste hrasta črnike. Precejšnji del Mlak leži na polsuhih flišnih tleh, ki ga porašča značilna združba dveh vodilnih vrst: trave navadne oklasnice in dlakavega gadnjaka. V tej združbi konec maja zacvete zanimiva, redka sredozemska kukavičevka ralovec, ki po obliki cveta spominja na leseni plug – ralo. V poletnih mesecih se v velikih množinah pozibavajo zlati klaski trave kršina. Na obiskovalca naredijo v maju naj-

Ilirski meček

*Ralocvetna
kukavica*

večji vtis rožnate poljane ilirskega mečka, ki uspeva na mokrotnih travnikih v združbi s travo modro stožko. Z mečkom tekmujejo tri redke kukavičevke: rožnata mesnordeča prstasta kukavica, vijoličasta rahlocvetna kukavica, konec maja pa se pozibavajo bele srajčice navadne močvirnice. Čez poletje se razkošje cvetane umiri, visoko poženejo stebela modre stožke, karminasto rdeče glavice zdravilne strašnice. Konec poletja, ko klasi trave stožke ognjeno zarumenijo, se pokažejo v travi modri cvetovi podleska.

Kaj pa živali?

Od pomladi do pozne jeseni se spreletavajo po cvetovih številni metulji – kar polovica vseh slovenskih dnevnih vrst (45) jih živi na Blakah. Nekateri med njimi so zavarovane po Smernicah evropske zveze (na teritoriju teh držav so te vrste zavarovane s habitati vred). Med take spada petelinček, pisan lepoteč, ki po krilih spominja na petelina štajerske pasme kokoši, ima pa eno samo generacijo v letu in se spreletava le 14 dni v aprilu. Njegova gosonca objeda le eno vrsto rastline. Med vrste s tovrstnim zavarovanjem spadata še strašični modrin in barjanski cekiček.

Blake so tudi življenjski prostor številnih ptičjih vrst. Spomladi se spreletavajo kozice in sloke, v aprilu naletimo še na repaljščico in prosnika, v maju se kot nekdanja zloglasna nemška letala ščuke strmoglavo mečejo proti tlom, tu pa so še škrljančki (popisane so kar tri vrste). V zgodnjem poletju se ponoči oglašajo podhujka, čez dan pa kobilar. Med ujedami lahko opazimo orla kačarja, postavko in kanjo. Med številnimi vrstami gnezdič je redka vrsta koscev.

V potoku Gacki, ki zbira vodo iz številnih mezečnih izvirov na meji med apnencem in flišeminje v zgornjem toku še neonesnažena, živita redek laški piškur in potočni glavoč. Med raki primorski koščak, med žuželkami endemna vrsta vrbnice in redka vrsta enodnevnice.

V grmiščih ob Gacki se skrivata dve redki vrsti malih sesalcev – močvirska rovka in dimasta miš.

Mogoče bomo v travi splašili odlično zakrito žabo rosnico, v luži pa hribskega urha. V opuščeni tankovskih luknjah ima paglavka mladež odlični poligon za plavalne vaje, številni kačji

pastirji pa se podijo nad njimi in delajo ljubezenske »srčke« med parjenjem. Zelenca, ki nastavlja svoje telesce soncu, se verjetno ne bomo prestrašili, pa tudi goz in črnica nam nista nevarna. Mokrotne travnike na flišnih tleh obrobja apnenčast rob z numulitno brečo. V njej lepo vidimo drobno spiralno zavite hišice luknjičark numulitov, na več mestih pa naletimo na pravo zmešnjavo apnenca in fliša. Pogosto so plasti fliša postavljene navpično skozi apneno brečo. Čez poletje se razkošje cvetane umiri, visoko poženejo stebela modre stožke (*Molinia caerulea*), karminasto rdeče glavice zdravilne strašnice (*Sanguisorba officinalis*) pa kažejo pot strašičnemu modrinu, ki na njihove liste odlaga jajčeca. Na suhih tleh junija najdemo dekorativno travo bodalico. Konec poletja, ko klasi trave stožke ognjeno zarumenijo, se pokažejo v travi modri cvetovi podleska (*Colchicum autumnalis*).

Kakšen pomen imajo mokrišča? Njihova vloga je **krajinska**, saj prispevajo k razgibanosti pokrajine. **Hidrološki** pomen je v tem, da v suši oddajajo vodo, ob nalivih pa delujejo kot odlični **zadrževalniki, preprečujejo poplave**. Odlikuje jih izjemna biotska pestrost. Vrste, ki so vezane nanje, so praviloma ogrožene zaradi obsežnih izsuševanj v drugi polovici preteklega stoletja. Ohranjanje mokrišč **znižuje toplogredni učinek**, ker rastline z bujno rastjo vežejo veliko ogljikovega dioksida. Ta se v ozračje le počasi vrača zaradi počasnega razkroja rastlin v močvirnih pogojih. Mokrišča imajo tudi **samočistilno in filtrsko sposobnost**, zato prispevajo k dvigu kvalitete voda, ki iz njih iztekajo. V Sloveniji so zaenkrat med mednarodno pomembna mokrišča uvrščene samo Sečoveljske soline.

Zakaj pisati o mokriščih v Planinskem vestniku? Zakaj pa ne! Saj je naša prelepa, majhna Slovenija – od prekmurskih ravnin, prleških gor, zaobljenega Pohorja, ponosnih vrhov Karavank, Kamniško-Savinjskih in Julijskih Alp, razgibanega predalpskega hribovja, skrivnostnega Krasa, plodnih ravnin Celjske, Ljubljanske kotline in od toplega juga obsijane Istre, Brd in Vipavske doline – biser, ki ga moramo varovati. Planinci pa to znamo, kajne?

Na gorskih čevljih vam bomo ugodno naredili nov gumijast (vibram) podplat. Čevljarstvo, Slovenska 30, Ljubljana. Telefon: 041-325-432